

NOTE PRIVIND STRUCTURA ȘI SEMANTICA CONSTRUCȚIILOR COMPARATIVE CU ELEMENTUL „CA” ÎN LIMBILE ROMÂNĂ, GERMANĂ, RUSĂ

Stella HÎRBU

Academia de Studii Economice a Moldovei

The present article concerns the structural-semantic aspect of comparative structures with the element "as" which are studied in the frame of comparative linguistics on the base of Romanian, German and Russian languages.

„The sum of human wisdom is not contained in any one language, and no single language is capable of expressing all forms and degrees of human comprehension”.

Ezra Pound

Tot volumul de înțelepciune umană nu poate fi înglobat într-o singură limbă, la fel cum și o singură limbă nu este în stare să exprime toate formele și gradele comprehensiunii umane.

Studiile cu caracter confruntativ, care depășesc limitele unor abordări bilingve și se extind asupra mai multor sisteme lingvistice, reprezintă o contribuție teoretică importantă în domeniul frazeologiei. Cunoașterea legăturii ce se stabilește între semnificația, structura și diversitatea imaginilor, care stau la baza structurilor comparative fixe, ca unități frazeologice, în limbile germanice, slave și romanice, este destul de actuală în spațiul european, în comunicarea interculturală. După cum afirmă lingvistul Iu.S. Stepanov, descrierea comparativă a normelor a două limbi relevă faptul că vocabularul fiecăreia dintre aceste limbi este afectat de lacune, așa-numite „pete albe” pe harta semantică a limbii, interior invizibile pentru vorbitorul de o singură limbă [16, p.120].

Ultimele decenii sunt bogate în reflecții asupra problemei concordanței și, respectiv, neconcordanței, în limbile menționate anterior, la nivel structural-tipologic, semantic și funcțional. Astfel, în domeniul frazeologiei ruse pot fi menționate lucrările lingviștilor B.O. Назарян, В.М.Огольцев ș.a. În frazeologia germană sunt recunoscuți autorii R.Eckert și K.Günther, H.Burger, W.Eismann, W.Fleischer, R.Hesski, Ch.Palm, iar în cea romanică sau, mai exact, în frazeologia limbii române se poate face referire la monografia lui Gh.Colțun „Frazeologia limbii române” și la o serie de interpretări frazeo-grafice realizate de C.Boroianu, A.Dobrescu, care abordează atât expresiile frazeologice, cât și unele structuri comparative fixe.

Prin studiul de față vor fi abordate comparațiile fixe, îmbinările osificate de cuvinte, care formează, în opinia mai multor lingviști, o subclasă a frazeologiei. Datorită trăsăturilor specifice de care dispun, acestea pot fi relativ ușor identificate și descrise. Referitor la structura comparațiilor, R.Hesski constată că orice comparație frazeologică este formată din obiectul comparativ (comparandum), obiectul cu care se compară (comparatum) și conjuncția sau particula comparativă ca element de legătură [12, p.195].

În procesul vorbirii, acestea nu sunt nou-create, ci reproduse, într-o structură sintactică fixată cu o valoare semantică comparativă. Astfel de structuri poartă un pronunțat caracter comunicativ-expresiv și sunt frecvent utilizate în vorbire [11, p.110]. Mijloacele lexicale și morfologice de exprimare a comparației nu se realizează izolat, ci în context, de aceea pot fi considerate ca formând anumite structuri sintactice. Ch.Palm clasifică comparațiile frazeologice privind structura sintactică astfel: a) Verb sau Adjectiv/Adverb + wie (ca) + Substantiv; b) Verb + wie (ca) + Partizip; c) Verb + wie (ca) + Satz (propoziție); d) Substantiv + wie; e) Verb sau Adjectiv/Adverb + alte structuri [13, p.45].

Confruntarea, după câmpuri semantice, a comparațiilor fixe cu elementul „ca”, acumulate din diverse surse (dicționarele frazeologice ale limbilor germană, rusă și română, publicistică, texte de tip poveste) pun în evidența atât caracterul universal al modelelor structural-semantice ale comparațiilor frazeologice, cât și particularitățile naționale specifice limbilor comparate.

Analizând comparațiile studiate, din câmpul semantic „a trăi” sau „a fi foarte sărac”, am stabilit diverse similitudini din punct de vedere structural, precum și disimilitudini structural-semantice și am evidențiat următoarele tipuri de structuri:

Comparația = Adj. + E.C.(Element Comparativ) + Subst.

română:	gol ca degetul [3] gol ca un nap (ca napul) [3] gol ca șarpele (care și-a lepădat pielea) [5] goală ca o oală (despre casă sărăcăcioasă) [5] sărac ca Iov [4,5]
germană:	arm wie eine Kirchenmaus [6] (sărac ca șoarecele din biserică) so arm wie ein Bettler [7] (sărac ca un cerșetor) blank wie eine Eisenbahn [6] (gol precum calea ferată) blank wie ein Kinderpopo [7] (gol ca popoul de copil) arm wie Hiob [7] (sărac ca Iov) arm wie Lazarus [6,7] (sărac ca Lazăr)
rusă:	гол как сокол [14] гол как осиноый кол [14] гол как лутошка; бос как гусь бедный как орешник бедный как портной / как студент бедный как батрак / как нищий / как раб / как бомж беден как Ир / как Иов / как Лазарь [14]

Comparația = Adj. + E.C. + Subst.(+ Atribut)

română:	(prăpădit) ca un pui de bogdaproste [3,5] sărac ca șoarecele din biserică [5]
germană:	-
rusă:	беден как церковная мышь / крыса [14] гол как турецкий святой

Comparația = V. + E.C. + Subst.

română:	a trăi ca un câine [5] a trăi ca dobitocul [5]
germană:	leben wie ein Hund [6] (a trăi ca un câine) leben wie ein Bettler [7] (a trăi ca un cerșetor)
rusă:	жить как собака [14] жить как скотина [14]

Comparația = V. + E.C.. + Subst. + (Complement circumstanțial)

română:	a trăi (a o duce, a se zbate) ca peștele pe uscat [3] a trăi ca vițelul la oraș [3] a trăi ca banul (ca paraua) în punga săracului (a țaranului) [3,5] a trăi ca cucul în frunză [5] a trăi ca dracul în spini [5] a trăi ca frunza pe apă [3] a trăi ca viermele în hrean [5] a o duce ca vai de el (de lume) [3] a trăi ca doamne ferește [5] a fi mâncat ca alba de ham [5] a fi îmbrăcat ca broasca în păr
germană:	wie ein Fisch auf dem Trockenen sein (a fi ca peștele pe uscat) [5] sich fühlen wie ein Fisch auf dem Trockenen [5]
rusă:	жить как рыба (рак) на мели [14,5] биться как рыба об лед [14] жить бог весть как [3,5] жить как черт в колочках [14] жить как копейка в кармане бедного [14,5]

Din cele prezentate mai sus reiese că tipul structurii comparațiilor frazeologice, în cele trei limbi, constă, de regulă, din termenul comparativ determinant, **comparandum**, elementul comparativ, **comparator**, și alt termen care reprezintă un obiect sau un fenomen cu care se compară, **comparatum**. (Problema terminologiei este reflectată diferit în diverse lucrări lingvistice și rămâne în continuare deschisă.)

Prima componentă, **comparandumul**, reprezentat de un adjectiv sau un verb, marchează caracteristica generală a comparației și reprezintă, astfel, **tertium comparationis**. Această componentă este strâns legată semantic și gramatical de cea de-a treia componentă – **comparatum**, obiectul cu care se compară, comparația în sine. Cea de-a doua componentă, elementul comparativ, se redă în germană prin **wie**, **so wie**, în rusă prin **как**, **словно**, respectiv în română prin **ca**, **precum**.

Întrebarea *cât de strânsă este legătura dintre comparandum și comparatum, în cadrul structurii comparative?* comportă aici o semnificație mai mult teoretică.

română:	a urla ca nebunul [4] a fugi ca nebunul a iubi ca nebunul
germană:	schreien wie verrückt (a urla ca nebunul) [7] arbeiten wie verrückt (a lucra, munci ca nebunul) rennen wie verrückt (a fugi ca nebunul)
rusă:	хохотать как сумасшедший [15] плакать / реветь как сумасшедший бежать / мчаться как сумасшедший

În comparațiile frazeologice menționate, comparatumul dispune de o vastă capacitate de îmbinare cu alte cuvinte. Astfel, structura **ca nebunul** pune în evidență o semnificație generală, și anume: „un grad înalt, excesiv al acțiunii”, care este astfel identificată, fără o reprezentare explicită unică a comparandumului, și poate fi pusă în legătură cu multe denumiri de acțiuni. În acest sens, comparandumul intervine drept componentă însoțitoare a comparației frazeologice.

În comparațiile cu un înalt grad de frazeologizare, dimpotrivă, se observă o capacitate de legătură limitată sau restrictivă, de multe ori unică, a comparatumului cu un comparandum, încât acesta din urmă poate fi omis în uzul rapid. Comparația rusă **как реней, как банный лист**, cu semnificația „a nu lăsa pe cineva în pace, a urmări pe cineva pretutindeni”, aici poate fi îmbinată cu verbele omise **a se agăța**, **a fi lipit**. De asemenea, structurile **wie eine Klette** – în germană, **ca un scai** sau **ca scaiul** – în română pot fi clar asociate cu aceeași semnificație a comparației frazeologice, fără a fi nevoie de o reprezentare explicită a comparandumului **a se agăța** sau **a se ține de cineva**. În acest caz, comparandumul preia poziția unei componente comparative în elipsă.

Analiza structural-semantică a unui vast material faptic pornește de la semantica întregii structuri comparative.

expresii frazeologice comparative cu semnificația „a dormi adânc”:	
română:	a dormi buștean / tun / mort / neîntors / butuc / dus a dormi ca pământul [3-5]
germană:	schlafen wie ein Murmeltier (marmotă) / ein Bär (urs) / ein Dachs (bursuc) / ein Mehlsack (sac cu făină) / eine Ratte / ein Ratz (șobolan) / ein Sack (sac) / ein Stein (piatră) / ein Toter [6,7]
rusă:	спать как сурок / как убитый / как младенец [14]

Într-o astfel de structură, parțial idiomatică, pot fi constatate două niveluri de semnificație: componenta sensului direct – „a dormi”, „a nu se mișca” și cea a sensului figurat – „somnia la cel mai înalt grad”, „a dormi profund, adânc”, evidențiat prin denumirile care servesc drept comparatumuri: *Murmeltier, сурок, buștean* etc. În acest caz, comparatum (cuvânt-imagie) reprezintă un factor intensificator frazeologic, care determină mai exact, mai expresiv particularitatea descrisă.

Noua calitate a semanticii comparațiilor constă în apariția unei imagini cu o înaltă intensificare a însușirii, efectuată prin comparația cu un alt obiect ce posedă însușirea dată. Este vorba despre:

- dezactualizarea parțială a semnificației componentelor, care le și deosebesc de construcțiile frazeologice libere;
- capacitatea de reproducere a conținutului componente, deja fixat în comunitatea lingvistică respectivă;
- imposibilitatea de a înlocui o componentă cu alta oarecare din aceeași grupă frazeo-semantică.

De aici rezultă și este evidentă apropierea acestor structuri de frazeologisme.

Structurile comparative pot scoate în evidență, pe lângă imagini asemănătoare, și imagini diferite, care se caracterizează prin variații conotative. De exemplu, la comparațiile care descriu calitatea „alb”, în context, va fi posibilă constatarea a trei variante lexico-semantică, necuprinse lexicografic în acest lexem.

1:	<i>alb = curat, pur, nou</i>
română:	alb ca zăpada / ca ninsoarea [3,5] alb ca helgea „...cămășuici cusute cu bibiluri și albe cum îi helgea” [3]
germană:	weiß wie Schnee [6,7] (alb ca zăpada)
rusă:	белый как снег [14]
2:	<i>alb = bălai, frumos, proaspăt (cu referire la aspectul exterior al unei persoane)</i>
română:	alb ca ghiocul (strălucitor) / ca zahărul / ca spuma laptelui [3] „...împărăteasa făcu un fecior alb ca spuma laptelui , cu părul bălai ca razele lunii ” alb ca mărgăritarul „... se-nălbiră ca mărgăritarul cel strălucit” [10]
germană:	weiß wie eine Schwan, schwanenweiß (alb ca lebăda) [6] weiß wie Lilien / wie Blüten [6,7] (alb ca crinul /ca florile)
rusă:	белый как лебедь / как молоко / как кипень [14] белый как сахар [14] (despre părul unei persoane)

Din timpuri străvechi, etalonul pentru frumusețea unei femei au fost pielea albă ca laptele și buzele sau obrajii rumeni (sau roșii) ca sângele. De aici se trag multe comparații frazeologice, printre care: în germană – *aussehen wie Milch und Blut* (a arata ca laptele și sângele), în rusă – *как кровь с молоком*, în română – *alb ca spuma laptelui*. Astfel, în limbile studiate există dovezi pentru comparații lexical-semantică, unde frumusețea, tinerețea și prospețimea unei femei se asociază cu culoarea albă (ca laptele).

3:	<i>alb = palid, nesănătos</i>
română:	alb ca varul / ca argintul crinului [3,5] alb ca marmura [10] „...vine albastre se trăgeau pe fața ei albă ca o marmură vie” [10]
germană:	weiß wie Kreide / Leiche / Tote [7] (alb precum creta / cadavrul) weiß (bleich) wie die Wand [6] (alb ca peretele)
rusă:	белый как мел / мертвец / покойник / полотно / смерть / стена [14]

Reieșind din cele prezentate *supra*, putem concluziona că structurile comparative, în limbile studiate, sunt similare nu doar privind structura, ci și din punctul de vedere al imaginilor pe care sunt fundamentate comparațiile respective.

Expresivitatea este una dintre calitățile importante ale comparațiilor frazeologice. Ea condiționează intensificarea semantică a sensului și poate fi descrisă în limbile studiate cu ajutorul însușirii „negru”: Din acest punct de vedere, limbilor germană, rusă și română le este tipic comparatumul *cărbune*: **черный как уголь**, **negru ca tăciunele / cărbunele**, **kohlschwarz**, **schwarz wie Kohle** (negru precum cărbunele).

În scopul de a intensifica și mai profund nuanța de negru, în limbile studiate se întâlnește și comparatumul *smoală*: **черный как смоль**, **negru ca smoala**, **pechschwarz**; **schwarz wie Pech** (negru ca smoala).

În rusă și în română se mai recurge la comparatumul *funingine*: **черный как сажа / зола**. Mai pot fi întâlnite și comparatumuri cu sensul de *a fi foarte murdar*; ele țin de activitatea profesională: **черный как трубочист**. În acest caz, limbile studiate dispun suplimentar de comparatumul *noapte*, pentru locurile și timpurile întunericului: **schwarz wie die Nacht** (negru ca noaptea), respectiv în rusă: **черный как ночь**.

Cu sensul de „a fi foarte supărat, mânios”, putem întâlni în română și comparatumul *pământul*: **a fi (a se face) negru ca pământul** (*spune-mi, mândră, ce ți-i gândul, de ești neagră ca pământul?*) [3].

Ca factor intensificator, în limbile germană, rusă și română apare pentru „foarte negru” comparatumul *corb*, respectiv *cioară*: în germană – **schwarz wie Rabe**, **rabenschwarz**, în română – **negru precum corbul**, varianta rusă – **черный как ворон**. În limbile română și rusă mai poate fi întâlnit și comparatumul *aripă / pană de corb*: **как вороново крыло**; **negru ca pana corbului**. În germană se mai face legătura dintre expresia

rabenschwarz (negru precum corbul) și comparatumul **Kohle** (cărbune), prin care semantica structurii comparative iarăși obține o intensificare suplimentară, prin dublarea calificativului: **kohlrabenschwarz**.

În scopul accentuării unui exterior atractiv, în limba rusă întâlnim comparatumul **mäslină: глаза как две маслины** (despre forma și culoarea ochilor unei persoane). Cu aceeași semantică, pentru descrierea expresivă a părului de culoare neagră, lucioasă, în limbile română și germană se utilizează comparatumul **abanos: negru ca abanosul, păr de abanos; schwarz wie Ebenholz**.

Româna mai dispune și de comparatumul **ceaun**, respectiv **fundul unei tigăi**, care nu mai are echivalent în celelalte două limbi: **negru ca ceaunul / ca fundul ceaunului**.

De menționat că în limbile cercetate se întâlnesc și structuri comparative cu însușirea „alb”, dar cu o semnificație opusă, negativă ca „antifraze”: de exemplu, în limba rusă la întrebarea **Как дела?** se răspunde **Как сажа белая**, în sens că treburile merg foarte prost. Comparațiile provin din contrastul ironic între comparatum și tertium comparationis, adică însușirea descrisă.

Comparațiile frazeologice, fiind, de regulă, de origine populară, au o puternică forță emotivă. Ele sunt indisolubil legate de limba și mediul în care și-au făcut apariția. De aceea, una și aceeași semnificație în limbi diferite este redată prin procedee diverse, precum și imaginile, pe care se bazează comparațiile frazeologice, sunt de multe ori diferite. Una și aceeași însușire este redată în fiecare limbă în funcție de imaginea fixată a aderenței sale la obiectul respectiv. Comparația însușirii **sănătos**, în rusă, este intensificată prin comparatumul **bou: здоровый как бык**, iar în germană **gesund (stark) wie ein Bär** (sănătos ca un urs), în română prin **taur: sănătos ca un taur**, sau **puternic, sănătos ca o piatră**. Într-o altă repriză, pentru vorbitorii de limbă germană comparatumul **bou (Ochse)** are sens de prost, prostănac, „a o face pe prostul” sau „a lucra din greu”: **dumm wie ein Ochse, arbeiten wie ein Ochse**.

Astfel, alegerea diferitelor comparatumuri sau imagini, în limbile studiate, depinde de tradițiile teritoriale și istorico-culturale ale fiecărui popor în parte. Necunoașterea imaginilor provenite din natură și din mediul înconjurător al anumitor popoare poate genera situații confuze în comunicarea interculturală. Analiza structural-semantică a structurilor comparative ne permit nu doar să fixăm cele mai răspândite imagini ce stau la baza unor sau altor frazeologisme comparative, dar și contribuie la identificarea universalizilor interlinguale și a specificului național al limbilor confruntate, precum și la evidențierea mijloacelor ce asigură expresivitatea frazeologică deosebită a acestora.

Prin urmare, analiza comparațiilor fixe ruse, germane și române, care rezultă din interacțiunea nemijlocită a oamenilor și a mediului, relevă o lume a imaginilor bogată și diversificată.

Referințe:

1. Burger H. Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen. 2. überarbeitete Auflage. - Berlin, 2003.
2. Colțun Gh. Frazeologia limbii române. - Chișinău, 2000.
3. Colțun Gh. Dicționar frazeologic Român – Rus. - Chișinău: ARC, 1996.
4. Dicționarul explicativ al limbii române. - București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1984.
5. Dobrescu A. Dicționar de expresii și locuțiuni românești. - Chișinău: Litera, 1997.
6. Duden-Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten / Wörterbuch der deutschen Idiomatik /hrsg. und bearb. von G. Drosdowski und W. Scholze-Stubenrecht. - Dudenverlag, 1992.
7. Duden Deutsches Universalwörterbuch: 120000 Stichwörter / hrsg. und bearb. vom Wissenschaftlichen Rat und den Mitarbeitern der Dudenredaktion. - 3., völlig neu bearb. und erw. Aufl. - Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverl., 1996.
8. Eismann W. Phraseologie. - În: Jachnow H. (Hg.). Handbuch der sprachwissenschaftlichen Russistik und ihrer Grenzdisziplinen. - Wiesbaden, 1999.
9. Eckert R., Günther K. Die Phraseologie der russischen Sprache. - Leipzig, 1992.
10. Eminescu M. Basme. - București: Unicart, 2006.
11. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. - Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1982.
12. Hessky R. Sprach – und kulturspezifische Züge phraseologischer Vergleiche. - In: Europhras 88, Phraseologie Contrastive, Actes du Colloque International Klingenthal. - Stasbourg, 12-16 Mai 1988.
13. Palm Ch. Phraseologie: eine Einführung, 2 Auflage. - Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1997.
14. Огольцев В.М. Словарь устойчивых сравнений русского языка. - Москва: ООО «Русские словари»; ООО «Изд-во Астрель»; ООО «Изд-во АСТ», 2001.
15. Ожегов С.И. Словарь русского языка: 70 000 слов / Под ред. Н.Ю. Шведовой. - Москва: Русский язык, 1990.
16. Степанов Ю.С. Французская стилистика. - Москва, 1965.

Prezentat la 12.07.2011